

Valami azt súgja, apánk nagyon korán indul, ezért kinyitom a szemem, látom a tiszta zubbonyát, kihúzza magán. Vékony a teste, sosem láttam enni akkoriban, de ez a test nagyon erős és gyors. Gyorsasága nem a kerékpározásból következik, ellenkezőleg, akkor lobog rajta a nadrág szára, amikor felém tart az utcánkban, tolja hazafelé a biciklit, és szúrós tekintettel figyel a zéberségemet. Ma már na-

Kovács Lajos* 65

VERNEK VAGY MEGHALNAK

gyon öreg, ez a vizsgáztató figyelem mégsem kopott ki a szétoperált szemgolyókból. Csak egy pillanatot kell késnem egy-egy válasszal, s már fordul el, összetörök az arca, lemondóan szopogatja a felső műfogsorát. Akkoriban sokat ülök az utca porában, eszembe sem jut a későbbi jelző: porbafingó vagyok. Játsszom, még semmi forgalom az utcánkban, néha katonák menetelnek a lőtér felé, nagyot kerülnek, mikor a mi utcánkban köhögik föl a lefingott port. Olyankor van idő félreállni, de az se baj, ha ülve maradok, egykedvűen kikerülnek, rengeteg barackot nyomnak a fejemre, kis időre abbahagyják a vezényszavak bőfögését, és locsogásra váltanak, ismeretlen fiúkat emlegetnek, talán saját magukról beszélnek, de elnyeli őket egy vezényszó és az égi füstölgő por.

Apánk mindig egyedül jön. Már az utca elején látom a lobogását, nesztelen a lépése, ezért nem bízom a szememben. Hallanom kell, hogy tényleg ő közeledik, már nem egyszer megcsalt a látvány, mások miatt ugrottam fel, még futottam is pár lépést, aztán menekültem az udvar felé a szégyenemmel. Errefelé sok megjegyzést tesznek, ha felsültél, anyánk nehezen viseli el a tréfát, durvaságot és erőszakot szimatol minden kiélezett szóban: „szívesen lennék az apukád”. Anyánk a frontra gondol, ami még nem elég távoli élménye, fölkap, továbbmenekít a meseház konyhájáig, leültet, „minek kell neked folyton a piszokban ücsörögnöd?”. Nézem a kikapart hamut a *porhét* alatt, a szomszéd Schönfeldéknél sparherdet mondanak, de nálunk mindig anyámnak van igaza. A *porhét* alatt is piszok van, a miénk, néha füstöl egy kicsit, anyánk lelocsolja, attól köhögünk, kinyitjuk az ajtót, átlátok a közös udvar szemközti házába, Dezső úr hangját is fölerősíti a hirtelen támadt közelség, káromkodik, mindig káromkodik, ha azt hiszi, hogy nem hallom. Anyánk nemcsak főz, de dolga van a ház mögött, oda nem visz magával, már elérem a kilincset, kinyitom, iszkolok az utca felé, a porba, piszokba.

Apánk nadrágja a bolond asszony háza előtt lobog, innen már biztosan felismerem, ugrani kell, apánk még éhesebben vágtazik felém, a gógós svábék előtt fogunk találkozni, ennek pontosan így kell történnie, ha lekésném a vaskaput, apánk kedvetlenebb magasságokba emelgetne. Az oldalának

támasztotta a biciklit, áthajlok apánk válla felett, szemügyre veszem a változásokat, de most nincs semmi jele a bajnak. Zöld és vastos minden vascső, csak a múlt heti karcolások kezdtek el rozsdállani, amikor apánk nem a vasút felé indult, hanem Bicskére, de elkésett, késve értek haza anyánkkal
66 a kapálásból, meg kellett már lennie a káposztásnak, mindenáron be kellett fejezni, aztán állva hajtott egész úton, éhesen és állva, mert sosem reggelizett, a dinnyei kanyarokban aztán nem tudta tartani az utat, biciklistől belehempergőzött a kukoricásba, elveszett a sapkája, csak hazafelé találta meg, egész nap retteget miatta, mi lesz, ha ellenőrzést kap, és megkérdezik, hol az egyensapkája... De ez már régen volt, a múlt héten, követhetetlenül távolodó időben. Most a sapka is a fején van, de látszik, hogy megtört a sültje, a hempergőzés következtében történhetett, a törés mentén fénytelen a kemény lapocska, apánk újabb kérdéseket várhat majd ellenőrzéskor.

Minden reggel korán elmennek. Lopakodnak, előlem szöknek, tisztában vagyok vele. Mióta egyszer elvittek a káposztásba, már itthon mernek hagyni, mondtam nekik, ha oda mennek, akkor nem sírok. Nem vagyok könnyező fajta, de érzékenységekben anyánkra ütöttem, nehezen leplezem, ha bajom van. Anyánk idegesen és gyorsan dolgozik, apánk megpróbál vele lépést tartani, aztán feladja. Nincs miatta szóváltás, anyánk cselédlány volt, senkit soha nem bírál, csak a nézéséből olvashatjuk ki a véleményét. De hiába is kérdeznénk. Ha itt az idő, leütik a sarat a kapavasról, apánk a vázra ülteti anyánkat, két kórótermet, messziről akár egynek is láthatod őket. Anyánk nem tud kerékpározni, fél a masinától, de apánk akadály nélkül a vázra ültetheti. A poros mellékutcákban is biztonságosan találja meg a gyepes, kemény csapásokat, ahol nem farolnak a kerekek, nem fognak feldőlni. Sosem dőltek fel. Anyánk fürgén ugrik le, ahogy a mozireklámokban látták, csak nincs meg hozzá mindig az égbe bámuló mosolygás. Bejönnek, apánk átveszi a tiszta zubbonyt, kihúzza magán, megint mozifilmből ismert csókot váltanak, anyánk szemében elindul a másodpercmutató, én titokban lesem őket az ágyamból, örülnek, hogy csukva a szemem, kibírtam a káposztást, kész a kapálás. Apánk indulhat távirdázni.

Későn ér este is haza, másképp tolja a biciklit, mint ahogy szokta. Látom rajta a sérüléseket, szaga van a vasnak, apánk mutatja, hogy meghegesztették. Eltörött, jobban, mint a sapka sültje, egész nap ezzel járt zavart elhárítani, csak délután érzékelte a lötyögést, mikor elfogyott a munka, és elkezdett figyelni magára. Addig csak a fájós válla, térde zavarta. De az ő csontjai kibírták a nagy esést. A kormány törött el, keresni kellett egy jó embert, aki pénz nélkül is megcsinálja, ajánlottak neki egy svábot meg egy felvidéki magyart. A földihez kellett volna menni, mégse vele kezdte, az jó lesz összefogni, ha innen elutasítják. De a sváb intett, hogy hagyja itt, egy óra

múlva kész lesz. Került egyet a faluban, nem akart beszélgetni. Sosem akart idegenekkel. Félt a kérdésektől, a fellángoló haragoktól. A sváb a téveskertbe toltta be a biciklijét, ez nem volt baj, azoknak mindig fontos, hogy a telefonnal jóban legyenek. Apánk bosszankodott, ez magától is eszébe juthatott volna. Egy óra múlva a falnak támasztva várta a zöld bicikli, a sváb rég elment, csak a portással kellett pár szót váltani. Az meg – szerencsére – szófukar volt.

Mikor mesélt apánk erről? Biztosan sokszor, de akkoriban miért mondta el? Mindent elmondott, és aztán még nagyon sokszor. Egy ökölnyi gyerek mindent tudott, még napokig csak beleszimatoztam a hegesztésszagú levegőbe, és már egyedül is nevetni tudtam apánkon, aki állva hajtja a pedálokat, mert képtelenség, hogy egy percet is késsen, pedig innen el fog késni, ez már nem is vitás, mégis eszelősen, izzadtan, fuldokolva rohan a becsülete után. Nem késhet!

A falu végén meglátja a vizsgaoszlopot, azon rá tud csatlakozni a fővonalra. Csalni fog, de a becsület nem bukhat el egy csaláson. Kifújja magából a félelmet, jelentkezik a központnál, mintha már a postán lenne. A pestiek nem tudják, hogy most csalja meg először őket. Rutinból fogadják a bejelentkezést. Apánk rövid és sietős, nem bánják, kilépnek a vonalból. Apánk tovább rohan, még eszelősebben, mint eddig tette. Nem érzékeli, hogy kopog a kormányvas, lötyög az egész tákolmány. Be kell érnie, mielőtt újra hívják, és bemondják a hibákat. Az udvaron hallja a csöngetést, szinte betör az irodájába, nincs visszaút, ismét csal: „elszívtam egy cigit az udvaron”... De senkit sem érdekel, nem tűnt fel a lassúsága. Sorolják a bejelentéseket, apánk írja, a hátán hideg víz csorog, fél a megfázástól. Egész nap rohan és izzad. Fogynak a fogyaszthatatlan kilói...

Ferikét óvták mindenkitől. Ha játszottunk, a kör szélén ténfergett, nem lehetett behívni, elzavarni sem, élettelen volt minden mozdulata, iránytalan és hangulattalan is. Nem lehetett tudni, kire és mire néz összeszűkülő szemhéja alól, soha nem voltak játéka, semmit nem birtokolt, és semmit nem akart senkitől elrabolni. Üres, kifordult tenyerével mindent megtapintott, ami mellett elment, mintha ezzel biztosítaná az egyensúlyát. A lányok ráütöttek érte, mert a combjukat simította meg, a falak mentén lehorzsolta a saját bőrét, legszívesebben a fakérgék mellett ácsorgott, ilyenkor a háta mögé tette a tenyerét, és hosszan döngölözött vele. Az óvónők eleinte betegesnek mondták érte Ferikét, hallottam sokszor, amíg elmerült tekintettel rejtőzködtem előlük a pad közelében. Öregóvónő néhányszor átsétált az udvaron, Ferike mögé próbált kerülni, hogy jól lássa a tenyér mozgását, de Ferike éber sietséggel forgolódott a fa tengelye körül, soha nem engedte kilesni

a titkát. Öregóvónó hahotázva zuhant vissza a helyére, és lassan feladta a megfigyelés boldog kielégülését, pedig ő mindig mindent tudott, mindenkinél jobban, és ha valakit megragadott a csuklójánál, azt addig vonszolta, faggatta, rikácsolásával addig ríkatta, amíg csatákat, végül háborút
68 nyert. Ferikével azonban egyoldalú békét kötött, egyre nehezebb kísérleteit is abbahagyta, Ferike pedig elfoglalta a tapintható világ minden elhagyott zugát.

Ha jöttek érte, mindkét tenyerét anyja hasára tapasztotta, magas aszszony volt az anyja, az óvónók is felnéztek rá, és csak egyszer próbálták a kelyeiket összeszedni. Ferikét az anyja a combjához ragasztva cipelte kifelé mindig, olyan volt, mintha rosszul enyveztek volna fel a plakátot a falra, le sem szakadt róla, hozzá sem simult.

Orvos is látta Ferikét, amíg vártunk egymásra, őt sokáig forgatták a terem közepén, Ferike félmegtelen riadalma nem váltott ki senkiből együttérzést, a doktor sem változtatott a szokásain, próbálta járattani a kisfiút, aki azonnal a kisszékek homályába menekült, rombolónaszádként tologatta szét maga előtt a gyerekbútorokat, és nem akart visszaállni a terem üres közepébe.

Anyánk sokáig beszélgetett egyszer Ferike anyjával a nagy kőfal mellett, a futballpálya kerítésénél. Unalmas és végeérhetetlen volt a délután, eleinte csak pár lépésnyire távolodtam el, aztán mindig messzebbre bátorított a figyelem hiánya. A kőkerítés sarkán már a temetői gyalogösvény következett, a félelem kertje volt súlyos sírköveivel, gyorsan elkoptatott szögletes földhányásaival. Ferike az anyja testét tapogatva körözött, ha elengedte, rátenyerelt a kőkerítésre, s már kapott is vissza a szoknya, a magas pulóver durva szövete felé. Nem jött utánam, és nem mondta meg, hová követne szívesen az anyja nélkül, egészen egyedül, nekibátorodva, amilyenek magamat gondoltam ebben a kibogozhatatlan zűrzavarban. Anyánk később megrémült az idő múlásán, mert temetésre harangoztak, és mi nem szeretünk a temetői menettel ellentétesen settenkedni a drótkerítés innenső felén. Anyánk akkor kezdett el minden temetésen fontoskodva sorba állni, eleinte csak a háta mögött, később azonban már a kántor közelében, erős, kicsit vontatott hangon kísérve az énekeket. A falujából hozott hajlítások és szófacsarások nehezen koptak le a stílusáról, magára vonta a figyelmet, egyesek nem vették jó néven a tolvakságát, pedig csak azon mesterkedett, hogy ismerősöket szerezzen nekünk, akikre számíthatunk, ha bajunk esik. Apánk nem ismerte ezt a szokását, ő sosem járt temetésre, amíg csak ismeretlenek gyászát kongatták a harangok. Anyánk mindig keresztet vetett, ha harangoztak, megállt, akármit csinált addig, és csak a kongatás végén folytatta a megtört mozdulatot.

Engem a kapuban hagyott, tudta, hogy nem megyek messzire, ha elindul a gyászmenet, követem őket. Anyánk a pappal együtt lódult neki a futásnak,

elsőként ért a kapuba, ahol már futottam mellette, mint a váltófutók az atlétikai pályán. Csak anyánk nem fékezett, amíg el nem értünk a főutcáig.

De volt értelme a kíváncsi tekintetek kiolthatatlan érdeklődésének, anyánkat egyre többen ismerték, jó köszönő asszony volt, nem lehetett őt megelőzni, és tökéletes memóriával őrizte magában az arcok 69 összetartozó információit. Mindenkit név szerint ismert.

Ferike akkor már messzire sodródott tőlünk, anyjával együtt, hiszen ők viszolyogva kerülték a temetőt, a hosszabb óvodautcán közlekedtek, s csak a mi utcánk túlsó végén, a kis trafiknál érintették meg az útvonalunkat. Odáig már csak tekintettel lehetett kísérni a mozgásukat. Anyánk pillantása azonban utolérte őket. Én már készültem befelé a libatojás reményében, a megtalálás előjogát anyánk fenntartotta nekem, és a hosszúra nyúlt délután türelmetlenné tette a zsákmányszerző ösztönt. Anyánk azonban nem nyitott kaput, csak állt előtte, és az utca túlsó végét fosztorgatta a tekintetével. Megragadta a karomat, a lábam alig érte a földet, úgy vonszolt maga után. A saját jajveszékelésemtől nem haltam Ferike anyjának nyűszítését, erősebb hatással volt rám a moraj, ahogyan a rettenettel birkózott a kis trafik körül összetorlódo falunépe. Anyánk is jajgatni kezdett, pedig semmi mást nem láttunk még, csak formátlan tömeget hullámozni és ordítózni. Ferike anyja sem volt látható, de éles sívítása most már megrepesztette az én önző belső csendemet. Anyánk nem tudott átvergődni a csoportosuláson, közben szirénázott a hátunkban a mentő, nem tudott léket ütni a sűrű emberfalban, káromkodott az orvos, mire szétrobbant az erőd – Ferike körül. A trafikos lépcsőjéhez ütődve, kifacsart testtel feküdt, rémületesen nyitott pupillája egyszerre nézett a száznál több ember szemébe, elviselhetetlen volt ez a számonkérő ámulat. Anyánkat elveszítettem, a látvány gyötrelmétől azonban szabadulni szerettem volna, ezért együtt sírtam végre száznál több emberrel, csak én a magam eddig ismeretlen halálfélelmét lökdöstem kifelé a testemből. Nem tudtam kihátrálni a képből, ahová a lábak között furakodtam be, soha nem fogom összerakni a képhez tartozó szavakat, ahogyan száznál több ember csúri-csavarja a történetet, aminek csak mi tudjuk anyánkkal az elejét, és ők ketten tudják a végét. Ferike leszakadt anyja tapintásáról, két doboz Munkást kellett vinni, Ferike apját szolgálta a trafik, néha egy doboz cigi járt hozzá, egyszer ezt is megbeszélték anyáink, hirtelen eszembe jutott ez is. Ferike félelme a kicsi trafiktól a pincsi-kutyák sorsát példázta. Ha nem is madzaggal, de kikötötte őt a sarokra a gazdához tartozó hűség. Ferike mellett ölelte át a koszlott trafikfalat, hozzádörzsölődve lépegetett minden irányban kettőt, aztán hármat. Aztán befordult abba az utcába, amelyikben laktak, ahová naponta megérkeztek, de ahová még soha egyedül nem próbált elsétálni. Araszolt, a mellén leszakadtak

a gombok, olyan szorosan tapasztotta magát a palánkkerítéshez. Iszonyatosan megnőtt a távolság így egyedül, mégsem akart visszafordulni, mert közeledett a haza, és hihetetlen volt, hogy egyedül is közeledik. Elfogyott a palánk, és rozsdává változott minden. A drót mögött ideges kutya fenegetőzött, ezen az oldalon mindig a járda belső szélén közlekedtek, nyálas és mocskos volt az állat, anyjától megtanulta, hogy magasra emelt orral kell semmibe venni a dühöngését, de az ő orra alacsonyán maradt a magasban is. El kellett engednie mindent, hogy megszabaduljon a közeli látvány rettegésétől, hátraszédült, alig tudott megkapaszkodni a járdán. Forgatta a fejét, elveszítette a tájékozódó képességét, percekig imbolygott ebben a zavaros egyensúlytalanságban, mire fölismerte a trafikot, az anyja emlékét, és azt is megértette, hogy a dühödt fenevad ázni kezdett a rozszant drót alatt. Soha nem futott még, soha nem engedte el a világot, kétségbeesés volt-e, ami átsegítette első önálló döntésén, vagy a fejletlen ösztön... Futott, és ő tudta, hogy nem tud futni. Elengedte a világot, és sejtette, hogy ezzel a világ engedi el őt. De ott volt a kanyarban, a másik, a láthatatlan falon belül az anyja, akivel együtt ott volt a világ helyreállt rendje is. Ferike futott, ahogyan ő futni tudott egyáltalán, és megpróbált a szögletes fallal együtt dimenziót váltani.

Az egész falu rázta az öklét. Hogyan lehet egy sarok kellős közepére villanyoszlopot állítani? Egy beláthatatlan kanyarban...

Anyánk ijedt kiáltozását hallom, a nevemet, mintha én futnék a sarok felé, és engem várna a halál. Egyszem fiúk vagyunk Ferikével, fekszik a lépcsőhöz csapott fejjel, hátrálni szeretnék tőle, de nyom a tömeg, amíg a rendőr káromkodni nem kezd valahol hátul, anyámnak is utat nyitva. Éjjel még farkaszemet nézünk Ferikével, nehezen alszom el, anyánk is sóhajtozik, apánk kerékpáros története a törött kormányval elhamvad az éjszakával, Ferike most napokra elfoglalja nálunk a teret, a szögleteket. Még hazafelé megállunk a temetésén, várom anyánkat a vaskapuban, a tenyerem a csőre tapasztom, erősen izzad. Anyánk hangja a kántorénál is messzebbre száll, a kántornak ez is egy a sok temetés közül, mi pedig Ferikét búcsúztatjuk. Anyánk később gyakran megy az óvodai úton velem haza, találkozunk, Ferike nélkül is, ha beszélgetnek, anyánk mindig rajtam tartja a szemét, és eggyel több és eggyel kevesebb ember tartozik hozzánk az új faluban.

Nincsenek otthon. Már egyedül is haza tudok jönni, hat éves múltam, délben elküldenek, anyánk olyankor dolgozik a földeken. Kihalt falu ez, csak a temető mellett érzem a levegő mozgását. A főutcáig sietősre fogom, ott hosszasan álldogálok. Mindig jár arra valaki, majd átvisznek. Nem jár sok autó, mégis félek az átkeléstől. Apánk is innen érkezik mindennap, későn, sötétedés felé.

Átkísérnek. Sokan ismernek, anyánkat kérdezik, innen a barátság. Anyánk mindig jelen van. Az utca is alig él, szinte mindenki dolgozik. Nem értem, mit jelent, de anyánk kapálni szokott, vagy szedeget valamit a földelken. A kapuig mégis reménykedem. De zárva van. Dezső úr a szomszédban üvölt valakivel. Engem úgy szeret, hogy apánkat ki nem állhatja. 71 Anyánk Dezsőnéit szereti, ők összetartanak, de a férfiak erről alig tudnak valamit. Anyánk könnyebben leplezi a barátságot, mert apánk nap közben nincs itthon. Dezső úr azonban mindig itthon van, ezt senki sem érti, de jobb nem firtatni. Dezső úr szeret fenyegetőzni. Mindenkinek azt mondja: elvitetlek, te piszkos reakciós! Apánk szeret nekibátorodni, mióta elkerítették kóróval a közös udvart, csak egymás fejét látják, mikor átkiabálnak. Anyánk taszigálja a ház felé apánkat, Dezsőnéni csak az ajtóból csendesítget, őt így is megverik, mindig van egy monoklija.

Hallom Dezső urat káromkodni, most nem akarom, hogy szerezzen, eszembe jutnak anyánk földije, el kell mennem hozzájuk. Elérek az utca másik végéig, átnézek a villanyoszlopra, Ferike nincs ott. Amúgy minden maradt a régiiben.

Elfordulok balra, ahogy a katonák menetoszlopától láttam. Bent menetelek a porban, hallom a visszafogott csörömpölést magam mögött. Vezényelek. Hirtelen megáll előttem a cigány fiú, aki kisebb is, elesettebb is nálam, mégis félek tőle. Ez felbátorítja. Mész hozzájuk, mi? kérdezi, és értjük egymást. Megyek, mondom rekedten, ez nagyon tetszik neki. Be vagy gazolva? Beszartál? Szereti látni, hogy az ő erősödő bátorságával hogyan olvad el az önbizalmam. Legutóbb sár volt, az új gumicsizmámmal tapostam a latyakot, akkor is a földiékhez mentem, nekem keresztanyám, de ritkán szólítom így. A cigánygyerek elkezdte volna leszedni a lábamról a csizmákat, csak keresztanyám éppen kinézett a kapun, hát megmenekített. A gyerek nem szaladt el, csak a másik oldal biztonságából integetett mindenféle disznóságot. Keresztanyánk tudja, mikor átkozódnak, olyankor csak azt mondja: szálljon rátok vissza! A cigányfiú kiköp, és morogva hazafelé indul.

Most nincs keresztanyám, se leszedni való rajtam. A cigányfiú ott ül a keresztanyámék kapujában, és úgy tesz, mintha nem látna. Kikerülném, de elém farol. Túrja a port, marokra veszi, beledobja a cipőmbe. Megint a lábbelimet akarja? Már készülök levenni, de el kell ugranom, mert most a fejem fölé hajtja a marék port. Nem akarsz velem kimenni a szögkóvácsokhoz? Akkor sem mondanék ellent, ha nem akarnék. De apánk már régen ígéri, mégse visz. Félek válaszolni, meg attól is, hogy most is lemaradok a szögkóvácsokról. Apánk szeget mond, ez a fiú szöget.

Tőlem mehetünk, szalad ki a számon a kívánság, amihez most semmi közöm. Összezavar a félelem. Föláll, mezítláb van, ez gyanakvóvá tesz.

Na, nem méisz? kérdezi követelőzve. Csak utánad, mondom neki fuldokolva. Úgy nem lehet beszélgetni, mondja, és elém köp. Utálok a köpést, gyorsan nekiindulok. Nem tudom az utat, de sok választék nincs. Az egyik a lőtérre vezet, ott biztos nincs kovácsműhely. A másik utca kanyarodik, az
72 egyik házban szintén földiek laknak, talán majd ott megoldódik a helyzet. Deszkapalánk a kerítésük, nem látom őket, de hallom, hogy itt van keresztanyám is, beszélgetnek az udvaron, ha kinéznének, megszabadulnék. De nem így van rendelve. Két házzal odébb már hangosan mesél a cigányfiú, biztonságban érzi magát, pedig a Cimbalmosék előtt még lapult a palánk mellett.

Átvágunk a réten, senki sem gondolzza, térdig ér a gaz. Messziről halatszik a munka. Nem tudom még, mi az az üllő, de a kalapácsot apánk is sokszor használja. Fölmászunk az ablak alá állított padra, éppen belátunk a műhelybe. Tűz és izzás minden, félmeztelen fekete emberek mozdulatait próbálom megérteni. A cigány fiú szájában hosszú fűszál, vigyorog a megilletődöttségemen, látja, hogy végleg fölém kerekedett. Cseng a fülem még éjjélkor is, de most délután van, és gyökeret ver a lábam a pad magasságában. Néha kijön valaki, rágyújt, mások isznak, köpködnek. Feketét. Undorodom, mégis megnézem újra és újra. Ők ügyet sem vetnek ránk.

Mi a neved, kérdezi egy cigánylány, ő is kisebb nálam. Csak szoknya van rajta, mikor leül mellénk a padra, látom, hogy nincs bugyija. Tetszik neked, mi? kérdezi a fiú. Húzd föl, parancsol a lányra, de elfutok. Erővel visszahoz, a lányka csak nevet rajtunk, a derekáig emeli a szoknyát. Azt akarják, hogy fogjam meg, cinkosan kinevetnek, vonják a kezem. Valaki pofon vág bennünket, én előreesem, ők hátra, ezzel időt nyerek, iszkolok vissza az úton, nem merek hátra nézni, biztos vagyok benne, hogy gyorsabbak nálam. De csak a nevetésük kíséri, amíg a kanyarutcába nem fordulok.

Keresztanyám megy hazafelé. Kilihegem magam, addig el is tűnik a kanyarban. Távolról követem. A kapuban megáll, körülnéz. Csóválja a fejét. Rájött, hogy követtem. Játszol velem? kérdezi, és beterel az udvarba. Mélyet szívok a levegőből. Lehet, hogy mégis szeretek nála?

Anyánk egész délután nem bír velem. Nem tudom, mit jelent. Szeretnék szilvát enni a fáról, anyánk folyton azt mondja, hogy zöld. Makacs vagyok, ő nálam is erősebben. Dezsónéni áthajol a kórókerítés felett, anyám pártjára áll. Elveszítem a türelmemet, toporzékolok. Anyánk kerek szemmel csodálkozik, ilyet még nem látott. Víz kell ilyenkor a nyakába, mondja Dezsónéni, de nem fogom fel. Tetszik, hogy ellenállok. Anyánk bemegy, aztán lábassal érkezik. Gyanútlan vagyok, talán azt hiszem, hogy nyertem: a lábassal szedjük a szilvát. De csak a fejemre zúdított hidegvíz sokkjára ébredek. Összeomlik minden ellenállásom, szégyentelenül bömbölök, anyám húzgálja rólam az

elázott ruháimat, már velem bög, Dezsőnéni hatalmasakat nevet, Dezső úr is elégedett velem, mikor meghallja a történetemet.

Apánk este két nagyot ver a fenekemre, aztán kitesz az ajtó elé: menj szolgálni. Szógáni, így mondják. Egyiket sem értem. Várom, hogy valaki értem jöjjön. A kert felől már erősen sötétedik, de lobban helyette új fény. Tűz ragyog, máglya, messzire látszik. Átmászok a szilvafákat védő drótkerítésen, még nem merek közel menni, de ott tart a csodálkozás. Táncolnak, isznak, fogdossák egymást, sok gyerek pedig ágakat dobál a máglyára.

A cigány fiút is látom, meg a kislányt. Ugyanabban a ruhában vannak mindig. Már hetek óta nem találkoztunk. A sötétben állok, nem ismerhetnek fel. Élvezik, amit csinálnak, már zene is van. A kerítéshez tapadok, otthonról leszakadva, innen még kilöködve.

Állandóan őket nézem. A lányka futása, ügyessége megbűvöl, és iriggyé tesz. Halogatom a döntést: vissza vagy tovább? Meleg van az emlékezetemben, nyár lehet, lassan hal meg a nap, de a földühített tűz már legyőzte a fényét. Sok a félmeztelen ember, fénylenek, ahogyan kiizzadják magukból az italt, az ugrálás fűjtató energiáit. Parancsokat osztogatnak a zenészeknek, nem túl jó a banda, el is zavarják őket, inkább kanalakkal és vízeskannákkal csörömpölnék az énekeikhez. A gyerekek utánozzák őket, nekem is dobolnak a lábujjaim, a kálvária felett hirtelen fölbukik a hold, a lángnyelvek megerperzselik a nagytányér szélét, vagy talán az égből csordul a máglyáig a lángolás. Összezavarodva és bénultan támasztom a kerítést, az éjszaka fénye kúszik felém, ahogy a hold a közeli fák fölé ágaskodik. Látom apánk forgolódo futását a tűz körül, de nem tudom, hogy engem keres, rólam kérdezősködik, csak látom, hogy rázzák a fejüket, és táncolnak tovább a maguk örömére. Mintha nem tartoznék sehová: szolgálni küldtek, majd tíz év múlva ezt is megértem, de most értetlenül állok az utasítás előtt. A hideg víz helyrebillentette az engedetlenségemet, meg akarok felelni a parancsoknak. Keresem a szolgálatot.

Végre meglátnak, odafutnak hozzám mind a ketten. A cigány fiú két nyújtott karral támaszkodik a kerítésnek, a fejem mellett a két keze, lihegését érzem a bőrömön, a nyakamon. Ennyivel kisebb nálam, mégis félek tőle. A kislány leül elém, és várja, mi lesz. Megvered? kérdezi a fiútól. Majd megverik otthon, mondja a fiú, ettől hirtelen hűsvér emberré válik az apám, de csak a szemem mozgása változik meg, a testem várja, hogy ezek itt ítéljenek fölöttem. Megszöktél, mi? Vigyorognak mind a ketten, tetszik nekik. Tetszem nekik. Ezek nem verni jöttek, hanem megcsodálni. A két kar leereszkedik, szabad vagyok. Csak apánkat keresem, de egészen a kálvária tetejéig sehol nincs már a képben. Nem mondtátok, hogy itt vagyok? Vonogatják a vállukat. Mi ugyan nem tudtunk semmit...

Segítsetek! Bakot tartanak, mutatom nekik, amit a szomszéd fiúktól tanultam. Semmi kis súlyom van, sovány vagyok, egyszázbélű, mégis megrogynak alattam. Rájöhetnek, milyen nagy hazugság a fölényük, de csak haza akarok menni. Megérezem, hogy az idő kiszakadt belőlem, és otthon
74 anyánk rémületét, apánk tehetetlen haragját meg kell váltani. Most lesz csak nagy a verés, mégis rohannék haza. Amilyen könnyű volt át-mászni, olyan nehéz a visszaút. A segítség csak torlaszoló akadály ebben a kapkodásban.

Mikor átesek a kerítésen, lyukat tép az ingemen a hegyes drót, és megvéri a karomat is. Nem érzem, majd anyánk látja meg, s öleli magához ment-séggként, hogy apánk keze elől eltakarjon. Sokan vannak az udvaron, még többen a kapun kívül, hálistenkednek, az öreg Dezső úr is átkiabál valamit, de a nagy zajban nem értem. Még nem tudom, hány órán át tartottam rémületben a világot. Apánk körül nagyobb a hangoskodás, csitítják a földiek, anyánk mellé meg odaáll a falu, csupa idegen, most mégis mindenki ismer és cirógat a tekintetével. Lassan összeterelnek bennünket, apánk megfogja a kezem, érzem a reszketését, de ebben már nincs a verés ígérete. Anyánk megköpdösött zsebkendővel tisztogatja a karcolást a karomon, köszöngetnek, oldalazva indulnak az utca sötétjébe az emberek. Halkul a moraj. A kapuban még vár valaki apánkra, megismerem a rendőrt, anyánk von a ház felé, nem értem, mit beszélnek rólam az utolsó szó jogán. Mire apánk bejön, anyánk már ágyba dug, nyomja a fejem a párnára, fogná le a szemem. Befelé fordít.

Sietnek. Szinte menekülnek a sötétségbe, az ágyak csendjébe. Anyánk előbb szipog, aztán a dunyha alatt elered a sírása. Apánk fordulását hallom az ágy nyöszörgésében. Most ugyanúgy remegek, mint apánk keze. De nekem még a fogam is vele kocog a reszketéssel.

Kétszer jártam a kálvárián. Egyszer sem magamtól mentem, a szomszéd fiúk döntötték el, hogy megyünk, én rájuk voltam bízva, gondolkodás nélkül követtem őket. A cigánysort nem lehetett kikerülni, de a két Kövesdi fiú nagyobb és erősebb volt mindenkinél. Az én cigány ismerősöm most is előkerült, jól megnézte a barátaimat, odajött mellém, és a legjobb barátként kezdett kísérgetni. A Kövesdi fiúkat nem zavarta, nekik talán inkább én voltam a terhükre. Sietősen kapaszkodtunk a meredek szerpentinén, a stációknál sem álltak meg, pedig először jártam itt, megnéztem volna a képeket. Öt év múlva majd megint erre bujkálunk, már csak vendég vagyok, mert elköltöztünk a faluból, és sokféle vér borzongatja az emlékezetünket. De még nincs itt az ideje a félelemnek.

A hegy tetején végre leülhetünk. Félúton jön utánunk a cigánylány, négykézláb erőlködik, nagyokat nyög, mindenki rajta nevet, legjobban a cigány fiú. Végre valaki mondja a nevét, Gazinesak szólítják, nem hallgat rá

mindjárt, de hamar megérti, hogy nekünk ő mostantól Gazsi lesz. A kislány mondaná, hogy nem Gazsi, de Gazsi rákiabál, minek beszélsz te bele mindenbe? Szétvetett lábakkal ül, majdnem szemben velem, megint alálátok a szoknyájának. Gazsi észreveszi, hogy mindenki ugyanazt nézi, fölvesz egy botot, emeli vele a kislány hasáig a ruhát. A lány lecsapja a botot, de a ruha a hasán marad.

A nagyfiúk elmennek a domb másik felére, mi nem mehetünk, csak a kislány. Gazsi cinkos némasága csak fokozza az izgalmat bennem, valami olyasmi történhet, amitől ezek itt eltiltottak, pedig nagyon jó lehet, halljuk a nevetgélésüket, a kislány csak sokára jajdul egyet, akkor a fiúk futva érkeznek, nem állnak meg mellettem, hanem rohannak lefelé a halálos meredélyen. Gázsival értetlenül nézünk utánuk, Gazsi ébred előbb, ő is futni kezd, de oldalt, nem a falu felé, hanem a törpefenyvesbe. Most már legyőzhetetlen a kíváncsiságom, megkerülöm a kápolnát, látnom kell, hová lett a cigánylány. Guggolva találok, derekához szorítja a fölcsavart szoknyát, és véreset pisil. Mikor fölnéz rám, hirtelen leengedi a szoknyát, nem láthatom tovább, amit nem hiszek el, de rám kiabál, menj innen, pisilek, nem látod?

Én is futok a lejtőn. Kétszer is orra buktat a lendület, átgurulok a kemény gyökereken, szúrnak a fenyők száraz tűlevelei. Nem hiszem el, amit láttam, és nem is tudom pontosan, hogy mit láttam. A Kövesdi fiúk már a gyakorlótér felé vágtnak, nagyon tetszik nekik, ami történt, abbahagyhatatlanul röhögnek, meg kell állniuk, hajladoznak, levegőért kapkodva robban ki belőlük a hahota, én mégis félelmet érzek, mikor utolérem őket. A saját félelmemben merülök meg, amikor melléjük heverek, szétvetjük végtagjainkat a fűben, és ki akarjuk röhögni magunkból ezt a megbabonázott kirándulást, ezt a felesleges történetet az életünkben.

Gyávaságom tudatában kullancsává lettem a Kövesdi fiúknak. Nem vagyok a terhükre, de ennek nagy az ára: elviselnek, miközben semmibe vesznek. Ha a lábuk alá kerülök, félrependítenek, de azonnal elem állnak, ha valaki ellenségesen közeledik felém. A falu tétova és rosszkedvű. Anyámék sosem hallották, hogy jöttmentek lennének, ha apánk nincs otthon, gyakran járunk a svábok házáinál, szeretik anyám nyílt tekintetét, leplezetlen szegénységét. Mindent elvállal, ha munkát kínálnak neki, sosem firtatja a fizetséget, csak később hallom meg egyszer, hogy valamit visszautasít, pedig már elvégezte a munkát, és semmi nincs a kamrapolcon. A megszégyenült öregasszony megduplázza az ajánlatát, akkor anyám szó nélkül átveszi a zsákba csomagolt ételmet, és visszük haza.

Amolyan kapocs vagyok ebben a sokadalomban, anyánk pontosan tudja ezt, de nem sejti, hogy én is értem a szerepemet. Ha beállít a bolt előtti sorba, senki sem lökdös félre, számíthat rá, hogy egymás ellen védenek meg svábok, magyar telepeselek, kitelepített magyarok és cigányok. Senki
76 sem hagyja ott a gyereket sort fogni, én sem tudok megállni órákon át, elfutok az ismerősök után, kiállok megbámulni a birkanyáját, el is kísérem őket a lőtérig, onnan rémülten vágózok a bolt felé, vagy megállok keresztanyám házánál, aztán visszaténfergek, állok a sor mellett, amíg valaki vissza nem penderít a helyemre. Néha félek, hogy anyánk nem ér oda, és én nem tudom, miért állított a sorba, de ez sosem történik meg.

A fiúkra csak délután bízunk, ők már iskolások, olvasni is tudnak, néha egy medvéről mesélnek nekem egy könyvből, a nagyobbik fiú tangóharmonikázik, az apja tanítja rá, de már jobban tud játszani nála. A kisebbik közelebb van hozzám, de ő szertelenebb, ha csak rá bíznák a sorsomat, folytonos verésben lenne részem, mert az a bogara, hogy védjem meg magam, tanuljak meg ütni. Apánk ugyan egyetért velem, de a vak is látja, hogy nem tudom ökölbe szorítani a kezem, gyáva vagyok. Az egész faluban elterjed a hírem, a cigány fiú már csak epizód az életemben. A délelőtti óvodás órák a gyűlölt múlt részeivé válnak, valaki mindig elvesz tőlem valamit, meggyötör valamire, kigúnyol valamivel. Sodródnék kifelé, de a délutánok helyreállítják a tekintélyemet, a fegyverhordozó vagyok-e, vagy az én fegyverhordozóim ezek a nagyfiúk, már szinte megfogalmazhatatlan.

Mindent tudok a falu határáról. Anyánk vitt el a káposztásig néhányszor, oda már egyedül is eltalálnék. A gyakorlótér mindennapos futásunk helyszíne, folyton jelvényt kéregetünk, a katonák kifogyhatatlanok, de mindig ugyanazt a kétfélet kapjuk. A liget felé apánk szánkón húzott el, de az óvodából hazafelé egyszer egyedül is nekivágtam, a vasúti átjárót nem mertem még keresztezni, de hamar kielégítették vágyaimat a Kövesdi fiúk, mikor elárultam, hogy a Nagy-Kopaszig is föl lehet kapaszkodni egy földúton, apánkkal onnan szánkóztunk vissza. Már csak a Garancsi-tó felé nem vitt el senki. Néznek rám mind a ketten, te ezt honnan tudod? Nem tudom, csak hallottam. Csak egy napot kell várnom, egy egész falka gyereket csődített össze a nagy hír: megyünk a tóhoz. Ott vagyok közöttük, ekkora bandában még nem gyűltem el, nagy harc folyik a helyekért, a Kövesdiék a vezérek, mindenki köréjük tolszlik. Két lány is van köztünk, mind a kettő anyánk-apánk földije, soha sehová nem engedik el őket, ebből nagy verés lesz, ha kitudódik. Öregasszonyok csóválják a fejüket utánunk, ricsajosan menetelünk, nekilódulunk a meredek domboldalnak, egy vízmosás mellett rúgjuk magasra a port. Azt hiszem, nagyon hosszú az út, mert szétszóródunk, a sor eleje már nem a tülekedőké, hanem az erőseké, a kitartóké. Csak tekintettel tudom követni a barátaimat, szaporodnak körülöttem a kötözködők, te mit keresel itt, otthon

a helyed, mondják az iskolások. Valaki elgáncsolna, de elfutok, visszafelé kell menekülnöm, előre nem bírom az iramot.

Az utolsók között érek a tóra. Sok gatyá a parton, fröcskölök a bűdös vizet ránk az iszaptaposók. A gatyát én is leveszem, de félek a fölka-
vart víz undorító sűrűségétől, csak bokáig merülök. A két lány mesz- 77
szire húzódva pislant felénk, hátrálnak a megjegyzések előtt is, egyre távolodnak, hirtelen megfordulnak és futni kezdenek hazafelé. Gúnyos nevetés kíséri őket a domb tetejéig. Onnan mutogatnak felénk valamit, néhányan úgy tesznek, mintha utánuk akarnának futni, akkor végleg eltűnnek a lejtő tulsó meredélyén.

Piócát fognak, egymás lábára tapasztják, a vérfolt a lábszára-
kon a bátorság érdemeje, de kevesen vállalják, mindenféle rémtör-
ténetek keringenek az elszívott vérről. A szomszéd falu felől komótos
birkanyáj közeledik, a pulik idegesen veszik tudomásul a betolakodók
seregét, a juhász nem hívja vissza őket, vicsorogva elkezdődik a ki-
szorítósdí. A kutyák nem gázolnak a vízbe, de bekerítenek, nem tu-
dunk kitörni, még én is térdig merülök az iszapba, érzem, hogy egyre
bűdösebb van. A birkák a távolabbi emelkedő felé húzódnak, végre a
kutyák is megelégedik a háborút, ha lassan is, de feladják a harcot,
melegük van, lehasalnak a birkák köré.

A Kövesdiek szárítkoznak, próbálnak megszabadulni a bűzös
iszaptól, de ha kilépünk, térdig mocskosak vagyunk, ha visszalépünk
mosakodni, elsüppedünk.

Ocsmány szag terjeng, amerre hangoskodva dübörgünk, már sok
a bátor, önálló csavargó, senki sem akar többé a vezérekhez döngölözni,
kilométeres szélességben vonszolódunk hazafelé. Nagyon fáradt va-
gyok, az iszap, a pióca elszívta az erőnket. A templomot célozzuk a domb
tetejéről, nagyon messze van, ahogy elérjük a falut, idegesen sétáló fel-
nőttek keresgélnek bennünket. Az első pofon után már nem is kétséges, hogy
mindenkit elvernek, még nadrágszj is kerül hozzám. Engem apánk fenekel, ahogy
már megszoktam máskor is, de a Kövesdi fiúknak is jut Pali bácsi nagy tenyeré-
ből. Az udvarukra terelnek bennünket, merül a kútba a vödör, addig gatyá le,
aztán irtózatos locsolást kapunk a jéghideg vízből egyszer, kétszer, három-
szor... Az asszonyok csutakolnak bennünket, már lemenőben a nap, mikor va-
lakit sikoltozva keresni kezdenek az utcában. Senki se emlékezik rá, amíg a
nagyobb Kövesdi azt nem mondja, hogy ott volt a tóban, ő látta. A rendőr au-
tóján rohannak el, hogy megelőzzék a sötétedést, megint megtelik az utca,
ahogy szürkül, mindig közelebb araszolunk a dombhoz, onnan várjuk, hogy je-
lezzen valaki. De az autó az úton jön vissza, mikor már semmi fény sincs, csak
a hír világít az égbe, de azt még sokáig nem akarja elhinni senki. Reggel valaki
azt mondja az óvodában, hogy lehúzta a hínár, mert görcsöt kapott a lába.

Kereselem az emlékeimben az arcot. Akkor sem ismertem fel, azóta sem látom. Ha kimentek volna, mondja a családról valaki az utcában, most élne. Hol? kérdezik vissza tőle a svábok. Anyánk szemét érzem a hátamban. Mi ki-jöttünk. Mégis élek. De ezt már alighanem sokkal később gondoltuk.

78

A legtöbb verést egy földi gyerekétől kaptam. Apánk földije volt az apja, vagyis a gyerekkori társa a Pisti bácsi, a mi utcánk folytatásában laktak, a felesége sváb asszony, hozzám mindig kedves, de a fiuk, a Pistike az erőszakosság perpetuum mobiléja. Eleinte az óvodában vert, ha tehette, de aztán másik csoportba menekítettek előle, és akkor délutánonként eljött hozzánk játszani, hogy kioszthassa a napi adagomat. Apánk tehetetlen haraggal büntetett: ha nem tudod magad megvédeni, majd csak megtanulod. Értelmetlen és logikátlan volt a kényszer, ahogyan hetente kétszer-háromszor el kellett mennem hozzájuk, vagy jött ő törve-zúzva a rollerjén. Mindig azzal kezdte, hogy kezet nyújtott, betanult szöveget mondott a megbocsátásról, sosem értettem pontosan, mi köze hozzá, én pedig nem akartam megbocsátani. Általában jól mentek a dolgok, amíg közeledni nem látszott a búcsú órája. Akkor mindig támadt egy ok a pofonra. Nem tudtam jól dönteni, sosem úsztam meg. Pisti köszönés nélkül távozott tőlünk, vagy lökdösött kifelé az udvarukból, és mindig jutott rúgás is a végső nyomaték kedvéért.

Föl akart csalni a kálváriára, onnan nagy kerülővel menekültem előle, kergetett a kertkerítésig, ahol a cigány fiú állta az utamat. Tartsak neked bakot? Persze, hogy akartam, de a verekedők mindig összetalálkoznak, bekerítettek, le kellett térdelnem, megalázkodva, mégis megcsúfolva. Felváltva kaptam tőlük néhány pofont. A barátságot nem szentelték meg eléggé, mert hirtelen összeszólalkoztak, ki ütött nagyobbat, nekiestek egymásnak, akkor megtanultam átmászni a drótkerítésen. Se rozsdafolt, se ruhaszagatás.

Anyánk látta, hogy ég az arcom, mocskos könnyeket kenek szét a szemem alatt. Életemben nem hallottam átkozódní, de a cigány fiút megfutamította vele, Pisti is oldalgott sietősen, akkor megszakadt a barátság.

Éjjel megint keresett az egész falu. Fáklyák lobogtak az utcákon, de, akit kerestek, nem ismertem a nevét. A kertből láttuk, hogy a fáklyák elborítják a kálvária oldalát, mint a görögtűz, aztán visszajönnek. Reggelig alig aludtunk, hangos és rémületes lett a falu. A keresettet nem találták meg, csak délután, vérbe fagyva feküdt a kápolnában, elvágták a torkát. Nálam is kisebb fiú volt, nem járt óvodába, az anyja mellől vitte el valaki úgy, hogy nyoma sem maradt. Két nap múlva már bugyogtak a pokol iszapos kénhólyagjai, hogy elnyeljenek egy unokatestvért, akinek szennyes cselekedetére magyarázat soha nem készült.

Mi vacogva tekintgettünk a kálvária felé. Már készültünk elköltözni, apánk azt mondta, jobb házba megyünk, de vajon jobb helyre is? Én nem

értettem, mire céloz, csak gyűjtöttem az útra a barátaimat, az ismerősöket, mert féltem, hogy elveszítem őket, mint a halottakat is...

Egy év múlva, túl a forradalom üszkein, hazalátogattunk. Már másodikos voltam, a két Kövesdi fiú készült kimenni a kálvária mögé, azt be- 79
szélték, a lőtérrel maradt ott egy csomó gránát az erdőben, meg kéne nézni. Az én Pisti barátom is ott volt, nyújtotta a kezét, mondta az ismerős szövegét, a barátaim biccentettek, hogy fogadd el. Találtunk valamit az erdőben, amit tányéraknának mondtunk, de semmit sem tudtunk vele kezdeni. Másnap valaki felrobbant vele, elvitte az ujjait. Mi csalódottan ballagtunk vissza a faluba, Pisti már nem bírta magával, még mindig olyan gyáva vagy, kérdezte, és megfogta a nyakamat. Egyetlen öleléssel föl-emeltem és egy facsemetéhez vágtam. A csemete rugalmasan elhajolt, de a támasznak beásott karót kitörtem a barátom puffanó testével. A két Kövesdi megtapsolt, Pisti már négykézláb menekülőre fogta, pedig eszembe nem jutott volna folytatni a leckét. Csak ámultam a történteneken, és hagytam, hogy mások mesélik el színesen és eltúlozva a kalandot, alighanem a gránátot leplezték és takargatták apáink előtt, fölépítve az én sosem folytatódó harcias legendámat. Ezzel végleg ki is vonultam Pilisfalu történelméből, meg Pilisfalu is az enyémből.

* Az *Új Forrás* szerkesztőségének egykori munkatársa, Kovács Lajos idén novemberben lenne hetven éves. Barátai, munkatársai írásai mellett évtizedeken át dédelgetett, de soha végig nem írt regényének egy fejezetével emlékezünk rá. A regényrészletet, mely a tervezett regény első fejezetét alkotta volna, a szerző irodalmi hagyatékából Bombitz Attila rekonstruálta és bocsátotta a szerkesztőség számára publikálásra.

